

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

Vijf werkvormen over demonstraties, toen & nu

Naast deze werkvorm zijn er vier andere werkvormen die gaan over demonstraties en de drijfveren van mensen om de straat op te gaan. Alle vijf werkvormen zijn ontwikkeld voor de politie. Je kunt deze gebruiken om de thematiek van demonstraties en politiewerk (in heden en verleden) te behandelen.

De werkvormen hangen onderling samen, maar kunnen ook los van elkaar gebruikt worden. Naar eigen inzicht kan je de vijf werkvormen combineren tot een les of een (dialoog-)sessie op het werk.

1. STAAKT! STAAKT! STAAKT!

Hoe ging dat toen?

Deze werkvorm gaat over de Februaristaking en het verhaal van staker Willem Kraan. De werkvorm bevat instructies voor een plenaire discussie en reflectie in tweetallen.

2. LEUZEN ONDER DE LOEP

Wat denk jij?

Deze werkvorm gaat over drie bekende demonstraties die hebben plaatsgevonden in de twintigste eeuw. In kleine werkgroepjes verkennen de deelnemers een specifieke casus en denken zij na over de betekenis ervan.

3. DEMONSTREREN

Wie, wat, wanneer en hoe?

Deze werkvorm omvat een korte quiz over het recht op demonstratie en de taak van de politie en andere instanties in een democratische samenleving.

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

4. LAAT JE STEM HOREN!

Zou jij meelopen?

Deze werkvorm gaat over allerlei hedendaagse demonstraties, in binnen- en buitenland. Aan de hand van fotokaartjes gaan deelnemers met elkaar in dialoog over de drijfveren van mensen om te protesteren.

5. SPANNINGEN IN HET VELD

Wat vind jij?

Deze werkvorm gaat over uitdagingen, het spanningsveld en (gemaakte) keuzes bij diverse demonstraties die hebben plaatsgevonden. In kleine werkgroepjes behandelen de deelnemers een specifieke casus en denken zij na over het dilemma.

Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

Werkvorm

Deze werkvorm 'Demonstreren: wie, wat, wanneer en hoe?' geeft informatie over hoe het demonstratierecht in Nederland werkt. Aan de hand van een korte quiz leren de deelnemers over de kaders en de rol van de politie bij demonstraties.

OPBRENGST

- Deelnemers krijgen kennis over het recht op betoging en over de essentie van deze kernwaarde in de democratische rechtsstaat.
- Deelnemers krijgen kennis over de (wettelijke) kaders rond demonstraties, waaronder de rol van de politie.

DUUR

- 30 minuten

GROEPSGROOTTE

- variabel (geen maximaal aantal deelnemers)

VOORBEREIDING

- Lees de achtergrondinformatie over het demonstratierecht en de relevante wetgeving & kaders in Nederland.
- Print het werkblad met de quiz uit (zie Bijlage). Alternatief: Zet de vragen in een PowerPoint of maak van de vragen een online quiz, zoals in Kahoot.

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

BENODIGHEDEN

- quizvragen (op papier, online of in een PPT)

Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

Stap voor stap

STAP 1: INTRO

Introduceer het onderwerp van demonstraties, door een aantal recente demonstraties te noemen. Gebruik eventueel foto's of krantenartikelen over deze actuele demonstraties. Vraag de deelnemers in hoeverre deze actuele demonstratie(s) hen bezighouden. Wat is de reden dat deze demonstratie jou bezighoudt? Wat is het precies dat je bezighoudt?

STAP 2: START

Deel de quiz uit of toon deze online. Laat de deelnemers de quiz individueel invullen. Alternatief: Laat de deelnemers in tweetallen werken.

STAP 3: ANTWOORDEN

Behandel plenair iedere vraag van de quiz: Wat hebben jullie ingevuld? Wat denken jullie dat het antwoord is? Bespreek daarna het juiste antwoord en licht deze toe.

Optioneel:

STAP 4: AFSLUITING

Bedank de deelnemers voor het meedoen en vraag om individueel te reflecteren (in stilte), bijvoorbeeld op de vraag: Wat heb je geleerd? Wat was nieuw voor jou? Wat vind je interessant/opvallend? Wat neem jij mee uit deze sessie? Vraag aan de groep als afsluiting: Wie wil delen? Laat enkele deelnemers aan het woord.

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

Optioneel: verwijs naar bronnen met meer informatie of deel de informatie over de 'Relevante wetgeving en kaders' uit.

VERSLAG

Vraag de deelnemers na afloop een kort verslag te schrijven waarin zij reflecteren op de sessie en op de uitwisseling met elkaar: waar ging de sessie over, wat is er besproken en wat heb je gehoord wat je wil onthouden of waar je mee aan de slag gaat?

Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

Relevante wetgeving & kaders

ARTIKEL 9 VAN DE GRONDWET

Het recht op demonstreren is vastgelegd in artikel 9 van onze Grondwet (vrijheid van vergaderen en betogen). Op grond van dit artikel heeft iedereen het recht om te demonstreren. Dit recht houdt in dat je samen met één of meer personen in het openbaar een mening mag uiten, ongeacht de inhoud van de mening.

WET OP DE OPENBARE MANIFESTATIE

De Wet openbare manifestaties (Wom) is een uitwerking artikel 9 (vrijheid van vergadering en betoging) en van artikel 6 (godsdienstvrijheid) in de Nederlandse Grondwet. In de Wom zijn nadere regels gesteld over het recht op demonstratie. Onder het begrip ‘manifestatie’ vallen de volgende drie soorten manifestaties:

1. De godsdienstige of levensbeschouwelijke bijeenkomst: of hiervan sprake is, is aan de gelovigen zelf, tenzij het naar de algemeen daaromtrent geldende opvatting evident is dat hiervan geen sprake is.
2. De vergadering: het bijeenkomen van mensen waartussen een onderlinge band aanwezig is die door de deelnemers bewust is beoogd. De vergadering is vooral gericht op interne menings- en besluitvorming.
3. De betoging: een meningsuiting van een collectief (twee of meer personen) in het openbaar.

De Wom is ook van toepassing op een tegedemonstratie. Als bij een (tegen) demonstratie de meningsuiting op de

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

achtergrond raakt en andere elementen – zoals feitelijke dwang – overheersen, dan valt zij niet meer onder de bescherming van artikel 9 Grondwet en is de Wom dus niet van toepassing. Als één persoon in het openbaar een mening uit, valt dit niet onder de Wom. Een zogenoemde “eenmensactie” wordt beschermd door het recht op vrijheid van meningsuiting zoals is neergelegd in artikel 7 Grondwet.

Manifestanten hebben geen toestemming nodig voor het houden van een manifestatie. Wel zijn zij verplicht om een manifestatie voorafgaand aan te melden (zie artikelen 3 en 4 Wom in combinatie met de APV).

APV

In de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) staan de gemeentelijke regels op het gebied van openbare orde en veiligheid. Elke gemeente heeft een eigen APV. De APV geldt voor iedereen binnen de gemeente.

**Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz**

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

DE ROL VAN DE BURGEMEESTER

Manifestanten zijn verplicht om een manifestatie op een openbare plaats voorafgaand bij de burgemeester aan te melden. De termijn voor het indienen van een kennisgeving verschilt per gemeente. De meeste gemeenten hanteren in hun APV een termijn van 48 uren. Zo kan de burgemeester voldoende voorzorgsmaatregelen te treffen om de manifestatie te beschermen en te faciliteren.

Het recht om te demonstreren is echter geen absoluut grondrecht. Artikel 9 lid 2 van de Grondwet en de Nederlandse demonstratiewet – de Wet openbare manifestaties – bieden de burgemeester de bevoegdheid om een demonstratie te beperken en in een uiterst geval zelfs te verbieden. Dit mag hij alleen doen wanneer dit noodzakelijk is in het kader van drie doelcriteria:

1. ter bescherming van de gezondheid;
2. in het belang van het verkeer;
3. ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden.

De burgemeester mag zich niet bemoeien met de inhoud. Sterker nog, als de (controversiële) inhoud van een demonstratie aanleiding geeft tot vijandige reacties en tegendemonstraties, is de burgemeester verplicht om zich in te spannen om de demonstratie toch door te kunnen laten gaan. Die inspanningsverplichting gaat zo ver dat hij, indien nodig, bij een demonstratie meer politie zal moeten inzetten dan bij een risicowedstrijd in het betaald voetbal.

Als zelfs een zodanige politie-inzet wanordelijkheden niet kan voorkomen, pas dan kan de burgemeester overgaan tot een demonstratieverbod.

ARTIKEL 7 VAN DE GRONDWET

De vrijheid hebben om te zeggen en schrijven wat je vindt en om informatie te ontvangen en verspreiden, is cruciaal voor een democratisch land. Het biedt burgers de mogelijkheid zich een mening te vormen over onderwerpen die spelen in de maatschappij. De overheid mag in beginsel niet censureren, dat wil zeggen: van tevoren

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

controleren wat iemand wel en niet mag zeggen. Dit geeft ruimte om kritiek te uiten, ook op de regering of op andere overheidsinstanties. Het recht op vrijheid van meningsuiting staat in artikel 7 van de Grondwet. Persvrijheid is daar ook in opgenomen.

**Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz**

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

In Nederland mag je zeggen en schrijven wat je denkt zonder eerst toestemming te vragen voor de inhoud “behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet”. Achteraf is dat anders. In het strafrecht is een grens getrokken. Sommige uitingen zijn zo schadelijk voor individuen en de samenleving, dat mensen daarvoor gestraft kunnen worden. In het strafrecht zijn zaken verboden als discriminatie, opruiing, smaad, laster en belediging. Het is aan de rechter om te bepalen of een bepaalde uiting wel of niet onder de vrijheid van meningsuiting valt.

DE ROL VAN DE RECHTER EN DE OFFICIER VAN JUSTITIE

De burgemeester mag zich niet bemoeien met de inhoud, maar dit betekent niet dat manifestanten alles maar mogen roepen. Alleen is het niet aan de burgemeester om hier wat aan te doen. Het is aan de officier van justitie om op te treden tegen individuele demonstranten die zich schuldig maken aan strafbare uitlatingen zoals beledigen van een groep mensen (Artikel 137c Wetboek van Strafrecht) en haatzaaien (Artikel 137d Wetboek van Strafrecht). Dit kan echter enkel repressief.

Tegen de demonstratie als zodanig mag niet worden opgetreden. De rechter kan uiteindelijk achteraf bepalen of een bepaalde uiting wel of niet onder de vrijheid van meningsuiting valt. Waar de grens ligt is soms lastig te bepalen. De rechter neemt in zijn oordeel verschillende aspecten mee. De rechter kijkt naar de exacte inhoud van de uiting, wie de uiting doet, in welke context dit gebeurt en wat de gevolgen zijn voor degene die door een uiting wordt geraakt.

ARTIKEL 137C EN 137D WETBOEK VAN STRAFRECHT

Iedere burger moet gevrijwaard blijven van discriminatie. Discriminerende uitingen zorgen voor een gevoel van onveiligheid in de samenleving. Stelselmatige discriminatoire uitingen en uitingen die aanzetten tot discriminatie, haat of geweld, kunnen leiden tot verstoring van de openbare orde, tot gewelddadigheden en vergaande conflicten. Discriminatie raakt zo niet alleen individuele personen, maar kan de gehele maatschappij ontwrichten. Naast de uitsluitingsdelicten zijn er in het wetboek van strafrecht

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

discriminatieartikelen over uitingsdelicten, waaronder artikel 137c (“groepsbelediging”) en 137d (“haatzaaien”).

Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz

Demonstreren

Wie? Wat? Wanneer? En hoe?

DE ROL VAN DE POLITIE

In opdracht van de burgemeester begeleidt de politie demonstraties om de veiligheid voor demonstranten en de omgeving te bewaken. Daarom is de politie zichtbaar aanwezig. Politieprofessionals zijn in contact met de demonstranten en houden een vinger aan de pols. Het streven is dat vrijheid en veiligheid bij

iedere demonstratie in balans zijn. Het optreden van de politie is erop gericht om bij eventuele spanningen te de-escaleren, mocht het nodig zijn. Politie treedt op wanneer strafbare feiten worden gepleegd, gemaakte afspraken niet worden nagekomen of de gezondheid van demonstranten of omstanders in gedrang komt.

BOTSENDE BELANGEN

Onze democratische rechtsstaat kent het recht om te demonstreren. Niet zelden levert de uitoefening van dit recht echter spanningen op met andere rechten, vrijheden en belangen. Er kan een spanningsveld zitten tussen de betogingsvrijheid aan de ene kant en de handhaving van de openbare orde aan de andere kant. Ook zal er soms gezocht moeten worden naar een evenwichtige balans tussen enerzijds het fundamentele recht om te demonstreren en anderzijds de rechten en vrijheden van anderen.

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

BRONNEN

- Prodemos (2016) Wat is een rechtsstaat? Brochure Prodemos
- Roorda, Berend (2018) Proefschrift 'Het recht om te demonstreren'. Rijksuniversiteit Groningen
- Amnesty International Netherlands (2022) Demonstratierecht onder druk.
- Nationale Ombudsman (2018) Demonstreren, een schurend grondrecht?

**Werkvorm over
wetgeving en kaders
bij demonstraties
met een korte quiz**